

Folkhälsomyndigheten

Slutrapport - Calicivirussäsongen 2010/2011

Gastroenteritutbrott orsakade av norovirus innebär stora problem inom hälso- och sjukvården och på äldreboenden. Utbrotten genererar stora kostnader och organisatoriska problem på grund av förlängda vårdtider, intagningsstopp med tillhörande platsbrist, utlokalisering av patienter och sjukskrivning av personal. Infektionsdosen för att insjukna är mycket låg och dessutom utsöndras virus i mycket stora mängder, ibland under flera veckor. Detta gör noroviruset mycket smittsamt. Virus kan dessutom överleva under lång tid på ytor och textilier. Ett flertal smittvägar innebär att många individer drabbas vid utbrott. Studier inom sjukvård/äldrevård visar på en ”attack rate” över 50%, där både patienter och personal drabbas.

Hösten 2003 startade Folkhälsomyndigheten sin övervakning av norovirus främst inom vården. Den veckovisa rapporteringen av diagnostiserade fall av norovirus är frivillig, men landets samtliga viruslaboratorier (för närvarande 15 stycken) deltar.

Utfall och trend

Under året rapporterades cirka 8000 fall av norovirus vilket är en mindre ökning sedan 2010 då 7500 fall diagnostiserades. Antalet fall har dock ökat kontinuerligt sedan 2003. Det finns flera bakomliggande orsaker till detta, såsom känsligare analysmetoder, fler laboratorier som utför analysen samt en ökad medvetenhet om vikten av provtagning. Ser man på utfallet per säsong, det vill säga från juli till och med juni påföljande år, hittar man ett tydligt mönster med toppar varannan vinter. Under en tioårsperiod har dessa toppar infallit vintrar som börjar med jämna årtal, det vill säga 2002 etc. och nu senast 2010. Topparna sammanfaller med cirkulerande nya varianter av norovirus genotyp GII.4. Dessa virusvarianter får snabbt en global spridning och vartannatårsmönstret är tydligt i många delar av världen.

Ålder och kön

Majoriteten av rapporterade fall av norovirus kommer från barn upp till 2 års ålder samt patienter över 70 år.

Smittväg

Person-till-personsmitta anses som den enskilt viktigaste smittvägen inom vården. I övrigt dominerar livsmedelsburen smitta, inklusive vattensmitta.

Geografisk spridning i Sverige

Under vintern 2010/2011 rapporterades högst incidens/100000 invånare från landets nordligaste landsting, där Västerbotten och Jämtland låg i topp.

Säsongsvariation

Virussäsongen 2010-2011 var mycket tydligt förskjuten till vinter/vårvinter där flest fall rapporterades under februari 2011. Från midsommar fram till början av november rapporterades endast sporadiska fall och vården klarade sig från större utbrott ända fram till jul, vilket är ovanligt.

Mikrobiologisk typning

Typning sker med hjälp av sekvensering av kapsidgenen. Prov från vårdrelaterade utbrott visade att den årsvariant av GII.4 (2010) som gjorde entré redan under vintern 2010/2011 har fortsatt att dominera. Inga större utbrott med avvikande genotyper har rapporterats. Däremot hittas regelbundet mer ovanliga virusstammar bland enskilda patienter som smittats ute i samhället och som provtagit

Analys

Efter en besvärlig vintersäsong 2010/2011 med åtskilliga vårdrelaterade utbrott av norovirus, blev den innevarande virussäsongen ovanligt beskedlig. Låg virusaktivitet med få vårdrelaterade utbrott 2011 som följd, har inneburit mindre påfrestningar i vården i form av färre sjuka bland personalen, färre stängda avdelningar och mindre påfrestningar på redan sjuka patienter. För att minska riskerna för smittspridning i vården håller Folkhälsomyndigheten på att ta fram ett kunskapsunderlag och på basen av detta föreslå smittbegränsande åtgärder, så att dessa kan harmoniseras inom landet. s i samband med besök på infektionskliniker.

Vinterkräksjuka orsakad av norovirus

Infektioner orsakade av norovirus är mycket vanliga och man räknar med att cirka en miljon svenskar drabbas årligen. De vanligaste smittvägarna är mellan personer och via livsmedel och vatten. Vårdrelaterad smitta är vanlig och kan ställa till stora problem.

Sjukdomsförloppet är ofta snabbt övergående men kan hos små barn och gamla orsaka mer långvariga symtom. Genomgången infektion ger bara ett kortvarigt skydd och återinsjuknanden är mycket vanliga, speciellt under vintern då virusaktiviteten är som störst. Sjukdomen drabbar alla åldrar. Den är inte anmälningspliktig, men frivilligrapporteras av samtliga laboratorier som utför analys av norovirus.

Utfall och trend

Under 2011 rapporterades ca 8000 fall till SMI, en ökning med ca 500 fall sedan 2010. Därmed fortsatte den uppåtgående trend som varit sedan Folkhälsomyndigheten startade övervakningen av norovirus 2003. Norovirus anses vara den enskilt vanligaste orsaken till livsmedels- och vattenburna utbrott.

Smittväg

Merparten av de rapporterade fallen utgjordes av vårdrelaterad smitta. Av rapporteringen framgår inte smittväg för enskilda fall.

Smittland

Inhemsk smitta.

Säsongsvariation

Utbrotten var tämligen jämnt fördelade över året. Av 23 utbrott inträffade 12 under februari-maj.

Utbrott

Under året rapporterades 23 utbrott orsakade av norovirus. Antalet kända sjukdomsfall blev ca 850. Utbrotten var något färre än vad som framkommer av de senaste årens rapporter från SLV. Vid 2 utbrott misstänktes förorenade hallon vara källan och för 2 fanns misstanke om musslor som orsak. Cateringmat och restaurangbesök angavs som orsak i merparten av studerade utbrott, och i 19 av 23 utbrott angavs storkök som beredningsplats.

Vid 4 utbrottstillfällen påvisades norovirus hos kökspersonalen och i 3 fall var virusfynden identiska hos kökspersonal och hos övriga som insjuknat. Maten hade serverats antingen på restaurang, som cateringmat eller utgjorts av bageriprodukter. I samband med det fjärde restaurangutbrottet påvisades norovirus GII.1 hos gästerna,

medan kökspersonalen utsöndrade norovirus GII.4. Det största rapporterade utbrottet med livsmedelsanknytning skedde i samband med ett större idrottsevenemang, där 200-250 personer insjuknade, de flesta barn. En av dem som tillagade maten var vid detta tillfälle själv sjuk.

Att det är kökspersonalen och inte råvarorna som är den huvudsakliga smittvägen har visats även i tidigare års sammanställningar av livsmedelsburna utbrott. Hur smittan uppkommit under mathantering är ofta oklart.

Mikrobiologisk typning

Typning sker genom sekvensering av fragment från kapsidgenen. Det finns 35 olika genotyper fördelade på 2 genogrupper (GI och GII). Typningsresultat finns från 11 utbrott 2011. Vanligast var norovirus GII.4 (n=6), därefter GII.6 (2), GII.1 (2), GII.2 (1), GII.1 (1), GI.1 (1) och GI.7 (1). Vid 1 utbrott påvisades identiskt virus (GII.4) i både hallon och hos dem som insjuknat. Vid 3 utbrott påvisades fler än en virusstam.

Analys

Norovirus utgör den enskilt vanligaste orsaken till livsmedelsburen smitta och dessa utbrott drabbar i genomsnitt fler personer än vid bakteriell smitta.

Kunskap om norovirus stora smittsamhet är därför mycket viktig vid all hantering och beredning av livsmedel. Informationsinsatser behövs för att öka kunskapen om hur norovirus smittar och för att öka medvetenhet om att personer som hanterar mat inte ska arbeta i samband med magsjuka, eftersom risken är mycket stor att virus förs över till maten. Risken för smittspridning kvarstår i flera dagar efter det att symtom upphört. Information bör även spridas till småbarnsföräldrar som hanterar livsmedel. Fortlöpande information om vikten av god handhygien kan också vara viktigt för att minska spridningen.